

doi: 10.3306 /STUDIALULLIANA.114.215
ISSN: 2340-4752

CRÒNICA

1. Jornada científica «Mestre Ramon, els Llull i la Mediterrània del seu temps»

El dia 3 d'octubre del 2018 va tenir lloc, al castell de Vilassar de Dalt, la jornada científica «Mestre Ramon, els Llull i la Mediterrània del seu temps», organitzada per l'IEMed i l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Vilassar de Dalt, l'Obra Social La Caixa i el Centre de Documentació Ramon Llull.

L'acte, que va comptar amb la presència d'una cinquantena d'assistents, va acollir la presentació del catàleg *El fons Llull de l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà*, editat conjuntament per l'IEMed i l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà, i es va organitzar al voltant de dues sessions. La primera sessió, titulada «La Mediterrània de Llull. Llull a la Mediterrània», va ser moderada per Albert Soler i va constar de tres ponències. En primer lloc, Mohamed Ouerfelli (Universitat de Aix-Marseille) va parlar dels «Intercanvis diplomàtics entre cristians i musulmans en temps de Llull». Tot seguit, Mª Dolores López Pérez (Universitat de Barcelona), en la intervenció titulada «Bugia, Mallorca i Catalunya en temps de Llull», va explicar quins eren i com funcionaven els principals enclavaments mercantils de catalans, valencians i mallorquins al nord d'Àfrica. Finalment, Simone Sari (Centre de Documentació Ramon Llull, Universitat de Barcelona), en la ponència «Ramon Llull, *christianus Arabicus*. Un escriptor vernacular entre el cristianisme i l'Islam», es va centrar en la figura i l'obra de Llull i en la seva relació amb l'Islam.

Després d'una pausa cafè a l'aire lliure, va tenir lloc la segona sessió de la jornada, titulada «Ramon Llull, escrits, documents i manuscrits» i moderada per Simone Sari. En aquesta sessió hi va intervenir, en primer lloc, Joan Santanach (Centre de Documentació Ramon Llull, Universitat de Barcelona), que va presentar «Ramon Llull, el personatge i la seva obra». En segon lloc, es va projectar el documental que van preparar els membres de l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà per donar a conèixer aquest arxiu pa-

trimonial-nobiliari, els fons que conté i el mètode de treball que segueixen en la catalogació i digitalització dels materials. A continuació, la directora de l'Arxiu, Coral Cuadrada (Universitat Rovira i Virgili) va llegir la ponència «Ramon Llull, els Llull, la seva memòria històrica i el seu arxiu», en la qual va presentar el fons Llull de l'arxiu. Finalment, Albert Soler (Centre de Documentació Ramon Llull, Universitat de Barcelona) va reconstruir el periple històric i geogràfic dels manuscrits lul·lians que formaven part de l'escola lul·liana de Barcelona en la ponència «Els manuscrits que no són a Vilassar: la imponent biblioteca de l'escola lul·liana de Barcelona».

Un cop acabades les ponències es va obrir un torn de debat entre tots els assistents i els ponents de la jornada, en el qual es van fer preguntes i observacions ben interessants. Com a cloenda de l'acte, es va oferir un pica-pica a l'aire lliure per a tots els assistents. A la tarda tothom que va voler va poder visitar l'exposició itinerant de l'IEMed «*Raimundus, christianus arabicus*. Ramon Llull i l'encontre entre cultures», ubicada al Museu-Arxiu de Vilassar de Dalt fins al 7 d'octubre del 2018.

Anna Fernández Clot

2. Col·loqui internacional «Ramon Llull y el lulismo: Contemplación y acción», coorganitzat pels Franciscans del TOR i l'Institut d'Estudis Hispànics en la Modernitat (IEHM) de la UIB

Els dies 7, 8 i 9 de març de 2019, els Franciscans del TOR i l'Institut d'Estudis Hispànics en la Modernitat (IEHM) de la UIB, coorganitzaren un col·loqui titulat «Ramon Llull y el lulismo: Contemplación y acción» al Col·legi de Sant Francesc de Palma. La fita principal d'aquestes jornades era oferir un espai de debat als estudiosos del lul·lisme, a fi que poguessin compartir les seves recerques amb el públic interessat.

El dijous 7 feren la presentació Fr. Jaume Puigserver, provincial del TOR; Fr. Lucio M. Nontol, TOR, organitzador; el Dr. Jaume Garau Amengual, director de l'IEHM; i Mons. Sebastià Taltavull, bisbe de Mallorca. La ponència inaugural la va impartir el Dr. Antoni Bordoy (Universitat de les Illes Balears), amb el títol «Ramon Llull i la sentència parisina de 1277: Fins a quin punt l'ésser humà pot arribar a conèixer Déu?». Seguidament, el Dr. Joan Andreu (CETEM) dissertà sobre «Ramon Llull i el descobriment d'una cristologia còsmica».

El divendres al matí intervingueren el Dr. Francisco José García Pérez (Institut d'Estudis Hispànics en la Modernitat-UIB), amb el títol «La construcció d'un sant: Ramon Llull i el lul·lisme radicalitzat en el s. XVIII», i el

Dr. Francisco José Díaz (Universidade Nova da Lisboa), sobre «La influència del pensament de Ramon Llull en l'expansió atlàntica portuguesa i castellana (ss. XIV-XVI). Instrucció i missions». A la tarda, parlà el Dr. Javier de la Torre Díaz (Universitat de Comillas) sobre «Diàleg, trobada i acció comú en Ramon Llull», i el Dr. Xavier Calpe (Pontificia Universitat Antonianum) dissertà entorn del tema «La relació intel·lecte-voluntat en el mètode misionològic lul·lià. Les “raons necessàries” i els motius per a acceptar-les o rebutjar-les». Seguidament, el Dr. Rafael Ramis Barceló (Institut d'Estudis Hispànics en la Modernitat-UIB), presentà el número monogràfic que havia curat en la revista *Archivo Ibero-Americano*, 282 «Franciscanismo y lulismo en los Reinos Hispánicos», en presència de molts dels coautors. Finalment, hi hagué un recital d'orgue, coordinat per Fr. Francesc Batle, TOR, interpretat per Arnau Reynés (Organista titular de la Basílica) i les corals del Col·legi Sant Francesc. Després, els franciscans obsequiaren els presents amb un refrigeri de germanor al claustre.

El dissabte dia 9 intervingué el Dr. Lucio Nontol (Seton Hall University, USA) amb el títol «Ramon Llull i Thomas Merton: una trobada atemporal». La conferència de cloenda la pronuncià el Dr. José Aragüés (Universitat de Saragossa), amb el títol «Miracles literaris en Ramon Llull». La cloenda fou a càrrec de Fr. Jaume Puigserver; Fr. Lucio M. Nontol, el Dr. Rafael Ramis Barceló, subdirector del IEHM, i Mons. Sebastià Taltavull.

A les conclusions s'insistí en apropar més la figura de Llull al poble i continuar amb aquestes jornades científiques, que havien congregat l'interès de un bon grup de persones. En aquest sentit, els organitzadors insistiren en potenciar, d'una banda, el coneixement de Llull en el món popular, escolar i eclesial, i d'altra, intensificar els esforços per a aconseguir un debat acadèmic cada vegada més fructífer entre els diferents experts sobre Llull, mitjançant aquestes trobades anuals, coorganitzades pels Franciscans del TOR i per l'IEHM.

R. Ramis Barceló

3. «El beat Ramon Llull, font d'inspiració i de recerca», acte celebrat a l'Aula Magna de l'Ateneu Universitari Sant Pacià de Barcelona (AUSP)

El 28 de març de 2019 a les 19 hores, sota la presidència del cardenal Joan Josep Omella, arquebisbe de Barcelona i president de l'Ateneu Universitari Sant Pacià, i de monsenyor Sebastià Taltavull, bisbe de Mallorca i moderador del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca i de l'Institut Superior de Ciències Religioses de Mallorca, es va celebrar un acte en honor de Ramon Llull

d'acord amb el següent programa. Després de les intervencions de monsenyor Taltavull, de Laura Borràs, consellera de cultura de la Generalitat de Catalunya i de Francesca Tur, consellera de cultura del Govern Balear, es va procedir a la presentació de dos llibres: *Enchiridion Theologicum Lullianum* i *Raimondo Lullo e il nuovo dialogo tra cristianesimo, ebraismo e islam* (AUSP, 2019), a càrrec de Jordi Gayà. Després d'un intermedi pianístic ofert per Joan-Francesc Cortès, Albert Soler va glossar quatre publicacions lul·lianes de relleu, a saber: les *Actes del Congrés d'Obertura de l'any Llull*. «En el setè centenari de Ramon Llull: el projecte missional i la pervicència de la devoció»; les *Actes del Congrés de Clausura de l'any Llull*. «Ramon Llull, pensador i escriptor»; el volum XV de les NEORL, *Mil proverbis. Proverbis d'ensenyament*, de Ramon Llull i les *Hores de Ramon Llull*. Van cloure l'acte Armand Puig, rector de l'AUSP i el Cardenal Omella.

Lola Badia

4. IX Jornada Acadèmica Interdisciplinària de l'Aula Lul·liana de Barcelona: Ramon Llull i Antoni Gaudí

El 29 de març de 2019 se celebrà a Barcelona la IX Jornada Acadèmica Interdisciplinària de l'Aula Lul·liana de Barcelona, que pretenia, partint d'un repte plantejat fa anys per Anthony Bonner, explorar els punts en comú i les diferències entre Ramon Llull i Antoni Gaudí, dues de les figures més rellevants de la cultura catalana: «Ramon Llull va recollir tots els materials que li podien servir del seu entorn intel·lectual, però els va emprar per bastir edificis d'aspecte totalment nou. En aquest sentit, és sorprenent que mai no hagi estat comparat amb una altra figura singular de la cultura catalana, Antoni Gaudí.» (Bonner, Anthony. Discurs d'investidura com a doctor *honoris causa*, Universitat de Barcelona, 1995). És per això que en aquesta ocasió les jornades interdisciplinàries tingueren lloc, de manera excepcional, en una de les sales del Temple Expiatori de la Sagrada Família, màxim exponent de l'obra gaudiniana.

L'obertura de la jornada anà a càrrec de Jaume Aymar, president de torn de l'Aula Lul·liana, i d'Albert Soler, director executiu. Davant d'un públic de gairebé setanta persones, Teodor Suau (biblista, president del Capítol i prefecte de Litúrgia de la Seu de Mallorca) inaugurarà les conferències amb «“La Seu és el document”»: la restauració de la Seu de Mallorca de Campins-Gaudí, materialització d'una manera d'entendre el món i la història», en què tractà del rerefons ideològic de la restauració de la Seu, de la relació de Gaudí amb el bisbe Campins i de la importància de Llull per a les arrels cristianes i catòliques del poble mallorquí. A continuació, Armand Puig (rector de l'Ateneu Universitari Sant Pacià) presentà la ponència «Un diàleg entre Llull i Gaudí:

la recerca de la visió total». Segons Puig, l'Art de Llull com a nou mètode de comprendre el món des de la fe cristiana i la «nova arquitectura» de Gaudí compartirien l'objectiu comú de voler trobar un *novum modum* fins al punt que esdevindrien visions totals de la realitat sustentades en la fe cristiana. Després de la pausa per a l'esmorzar, Lola Badia (catedràtica de literatura catalana medieval a la Universitat de Barcelona) presentà la tercera ponència, «El mot *natura* en Ramon Llull: accepcions i contextos», en què analitzà diferències entre Llull i Gaudí partint del concepte de natura i fent un recorregut per les seves diferents accepcions en l'obra del beat. Amador Vega (catedràtic d'estètica de la Universitat Pompeu Fabra) tancà les conferències amb «Llull i Gaudí: algunes regions de l'analogia, entre l'*Ars* i l'Art», en què reflexionà sobre les possibles semblances entre l'*Ars* lul·liana i l'art de Gaudí en la mesura que tots dos tindrien com a fi una reforma de la ment.

Un cop acabades les conferències, els assistents tingueren l'oportunitat de passejar per l'interior de la basílica i de visitar l'exposició «Ramon Llull, 700 anys de missió» de la mà del seu dissenyador, Jaume Falconer, al claustre de Montserrat de la Sagrada Família. Aquesta exposició, organitzada pel bisbat de Mallorca, comissariada per Jordi Gayà, havia estat abans a Palma, a Roma i a Menorca i va ser a Barcelona entre l'11 de febrer i el 30 de març de 2019.

Marta Vila Bonet

5. Giornata di Studio: Beato Raimondo Lullo. Teologia e Santità

Jornada celebrada dissabte 10 de novembre de 2018 a Roma, Basílica dels Sants Cosme i Damià, organitzada pels Frati del Terzo Ordine Regolare di San Francesco d'Assisi, en col·laboració amb la Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani de la Universitat Pontifícia Antonianum. Després de la benvinguda a càrrec de Fra Amando Trujillo Cano, TOR, vicari general, i d'una pregària, sota la presidència de Sara Muzzi, de la Universitat Pontifícia Antonianum, es van presentar les següents ponències: «Ramón Llull, el penitente tenaz y visionario», per Fra Salvador Cabot, TOR, de Mallorca; «Los Procesos de beatificación y canonización del beato Ramón Llull», per monsenyor Gabriel Ramis Miquel, de Mallorca; «*Qui in te cogitat maculam in sole cogitat tenebras*: las iconografías de Ramón Llull y los santos franciscanos», per la professora Miquela Sacarès Taberner, de Barcelona, i «La "religió" en el *Blaquerna* de Raimundo Lulio», per Fra Amando Trujillo Cano, TOR, de Mèxic. Després d'un diàleg entre els ponents i unes conclusions a càrrec de la professora Marta Romano, de la Oficina di Studi Medievali de Palerm, es va assistir a una celebració eucarística i a un concert.

La Redacció

6. Immagini dell'Islam dell'Occidente Latino

El dia 29 de maig de 2019 la Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani de la Universitat Pontifícia Antonianum va organitzar una jornada d'estudi sobre Francesc d'Assís i Al-Malik Al-Kamil en què es van presentar diverses ponències sobre textos medievals que tracten de temes relacionats amb l'Islam, com ara traduccions de l'Alcorà. Van prendre la paraula Cándida Ferrero, José Martínez Gázquez i Nadia Petrus Pons, de la Universitat Autònoma de Barcelona; Luciano Formisano, de la Universitat de Bolònia; Raissa De Gruttola, de la Universitat de Perusa, i Michelina Di Cesare, de la Universitat de Roma la Sapienza. Marta Romano, de la Officina di Studi Medievali de Palerm, va dissertar sobre «Le parole divine di Raimondo Lullo e il mondo arabo».

La Redacció

7. Novetats al *Nou Glossari General Lul·lià* <<http://nggl.ub.edu/>>

Des de la primavera 2019, el diccionari en línia que anomenem *Nou Glossari General Lul·lià* (NGGL), desenvolupat al Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona, presenta una novetat rellevant: ha incorporat el *Diccionari de Definicions Lul·lianes* (DDL) d'Anthony Bonner i Maria Isabel Ripoll, publicat en paper el 2003 a la Col·lecció Blaquerna (Universitat de les Illes Balears – Universitat de Barcelona). Així, doncs, des d'ara, el NGGL es compon de dues obres: el *Glossari General Lul·lià* (GGL) de Miquel Colom i del DDL.

El DDL en línia no és una mera digitalització de la seva versió en paper. En primer lloc, en la seva incorporació al NGGL, s'hi ha fet una feina d'actualització de les fonts de les quals provenien les definicions; això vol dir que s'han substituït totes les citacions de definicions que provenien d'edicions antigues (o, fins i tot, de la consulta directa de manuscrits), per les corresponents en les noves edicions de la NEORL o de les ROL. D'altra banda, sempre que ha estat possible (i ho ha estat gairebé en tots els casos) s'han enllaçat les 600 i escaig definicions lul·lianes del DDL amb entrades equivalents del GGL, de manera que ara hom pot consultar no només l'ocurrència d'un terme en diverses obres, sinó, que a més pot accedir còmodament, amb només un clic, a l'autodefinició que en fa Ramon. Finalment, el ric aparat informatiu que contenia el DDL en forma d'introduccions, annexos i notes, s'ha recollit per diversos mitjans en l'edició digital. Han col·laborat en tota aquesta tasca les estudiants del grau de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona Alba Romanyà i Marta Vila.

El GGL en xarxa també presenta novetats remarcables. La primera, la substitució completa de totes les citacions del *Llibre del gentil* que, en la versió en paper, provenien de l'edició de Jeroni Rosselló (1901), ben coneguda per les arbitriarietats lingüístiques de tota mena en què incorre, per les corresponents citacions de l'edició de l'obra que va fer Anthony Bonner a la NEORL (vol. II, 3a ed., 2015). Això ha comportat l'eliminació del NGGL d'un centenar d'entrades del GGL que eren mots o variants de mots només registrades en l'edició de Rosselló, sospitoses de ser creacions de l'editor. I, per contra, ha comportat també la creació d'un centenar d'entrades noves en el NGGL corresponents a mots o noves formes de mots que no havien estat recollides abans i que provenen de l'edició de Bonner. Ha col·laborat en aquesta tasca Queralt Valls, estudiant en pràctiques del Màster d'Estudis Avançats en Llengua i Literatura Catalanes de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Barcelona.

Una altra novetat és la creació d'entrades a partir de les darreres edicions de la NEORL o, fins i tot, de les edicions en preparació. Estem parlant, en total, d'unes 300 fitxes afectades, entre entrades noves i exemples nous que s'han afegit al corpus primitiu, que suposen una notable aportació lexicogràfica. Per posar un exemple, s'ha registrat, per primer cop, el mot *pu* i la seva variant *puu*. Els diccionaris, fins ara, només havien registrat com a *puu* un mallorquinisme que designa la puça de mar (*Talitrus saltator*). Tanmateix, Llull, al *Llibre de contemplació* parla de *pu* però, no es refereix a la puça de mar sinó al paràsit que fa unes picades molt molestes (*siphonaptera*), així que la forma ara registrada per primer cop és la més antiga; el que succeeix és que l'edició de la ORL havia corregit aquesta forma per *puça*, de manera que la forma original havia quedat amagada en els manuscrits de l'obra.

En definitiva, amb aquestes incorporacions, podem ben dir que el NGGL és una eina de recerca potent que posem al servei dels investigadors.

Albert Soler

8. In memoriam Peter Walter (1950-2019)

The former director of the Raimundus-Lullus-Institut (University of Freiburg i. Br., Germany) passed away on August 21 at the age of 69 after a brief and severe illness. He was «one of the most distinguished and well-known Catholic theologians and representatives of dogmatic theology» (Walter Cardinal Kasper).

Peter Walter was born on April 4, 1950 in Bingen on the Rhine. In 1968 he entered the seminary in Mainz where he began to study philosophy and theology, continuing his education in Rome as a member of the Collegium

Germanicum et Hungaricum at the Pontifical Gregorian University. In 1975, while still in Rome, he was ordained a priest. After having received his theological doctorate in 1980, he went back to Germany to become parochial vicar in Seligenstadt. A year later he left for Mainz to work as a secretary for Cardinal Hermann Volk and later for Bishop Karl Lehmann. From 1984 until 1990 he joined the University of Tübingen as a research assistant to Walter Kasper, who held the chair of dogmatics at the Faculty of Catholic Theology. When Kasper was elected bishop in 1989, Peter Walter acted as his deputy in Tübingen for a year.

It was at this time that he decided to apply for the chair of dogmatics in Freiburg i.Br., a position that was then independent from the directorship of the Raimundus-Lullus-Institut. As a matter of fact, Helmut Riedlinger (editor of ROL V and VI) had been professor of dogmatics from 1969 until 1988, while Alois Madre (1969-1974) and Charles Lohr (1974-1990) were directors of the Institute. But when Riedlinger retired and a successor had to be found, the Council of the Faculty of Catholic Theology decided to merge the two positions for economic reasons. Because this happened during the course of the application procedure, Walter suddenly found himself competing to become professor of dogmatics and director of the Raimundus-Lullus-Institut. This was not what he had planned. Despite that he was not a medievalist and Ramon Llull had never been on his agenda, the Faculty of Theology nevertheless voted for Peter Walter. His theological expertise and his profound knowledge of the history of theology had convinced the selection committee. On 1st March 1990 he took over the chair of dogmatics, and on 1st July he succeeded Charles Lohr as director of the Raimundus-Lullus-Institut.

In Tübingen Walter's research had focused on Renaissance theology and humanism, especially on Erasmus of Rotterdam. While he always remained faithful to his roots, in Freiburg he also entered the field of medieval theology and Lullism due to his new function at the Raimundus-Lullus-Institut. Although he delegated the management of the ROL-edition to his research associate Fernando Domínguez and never took an active part in the editorial work, he was always eager to promote and disseminate Lullian studies. Walter spoke at numerous conferences and symposia, often introducing Ramon Llull to a public who had never heard of him before, especially in Germany. He also co-organized two international academic congresses in Freiburg, one in 1997 on the occasion of the 40th anniversary of the Raimundus-Lullus-Institut ('Arbor scientiae. Der Baum des Wissens von Ramon Llull'), and one in 2007, celebrating the Institute's 50th anniversary ('Gottes Schau und Weltbetrachtung. Interpretationen zum Liber contemplationis des Raimundus Lullus'). He

was a member of the advisory board of the NEORL series, and in 2002 he was elected as a corresponding member of the Reial Acadèmia de Bones Lletres in Barcelona. In 2015 he gave the opening speech at the Congrès d'Obertura de l'Any Lull. All guest researchers who visited the Raimundus-Lullus-Institut will remember him as a most amiable person and a cordial host.

Aside from his academic duties, Peter Walter took over a considerable number of roles outside the university. From 1990 he was a member of the Ecumenical Study Group of Protestant and Catholic Theologians in Germany, and from 2002 to 2015 he represented Catholic theology in the Chamber for Theology of the Evangelical Church in Germany. From 2001 to 2016 he worked as a consultant to the Commission for Religious Affairs of the German Bishops' Conference. Furthermore, he was co-editor of the 3rd edition of the famous *Lexikon für Theologie und Kirche*, president of the Society for Middle Rhine Church History (2005-2017), and chairman of the Society for the Publication of the *Corpus Catholicorum* (since 2004). In 2015 he was elected to the Board of Directors of the Goerres Society for the Support of Science and Scholarship, of which he had been a member since 2004. Out of gratitude for the support he had received in his younger years, Walter counselled gifted students as a tutor for the German Academic Scholarship Foundation (*Studienstiftung des deutschen Volkes*). In his capacity as a Catholic priest he celebrated Mass on a regular basis in several parishes in and around Freiburg, and from 2006 to 2012 he held the office of Prefect of the University Church.

Peter Walter was an ardent scholar and an indefatigable worker whose bibliography comprises more than 550 titles. When he retired in 2015, he hoped for many years to come in order to do all the research he had postponed until after his university career. Unfortunately, this wish was not granted. A major project in his last years was the critical edition of *De libero arbitrio* for the Amsterdam edition of Erasmus of Rotterdam's *Opera omnia*. He finished it—quite literally—on his deathbed, together with a report on the PhD thesis of one of his students. One may say he died just as he lived: ceaselessly at work.

Viola Tenge-Wolf